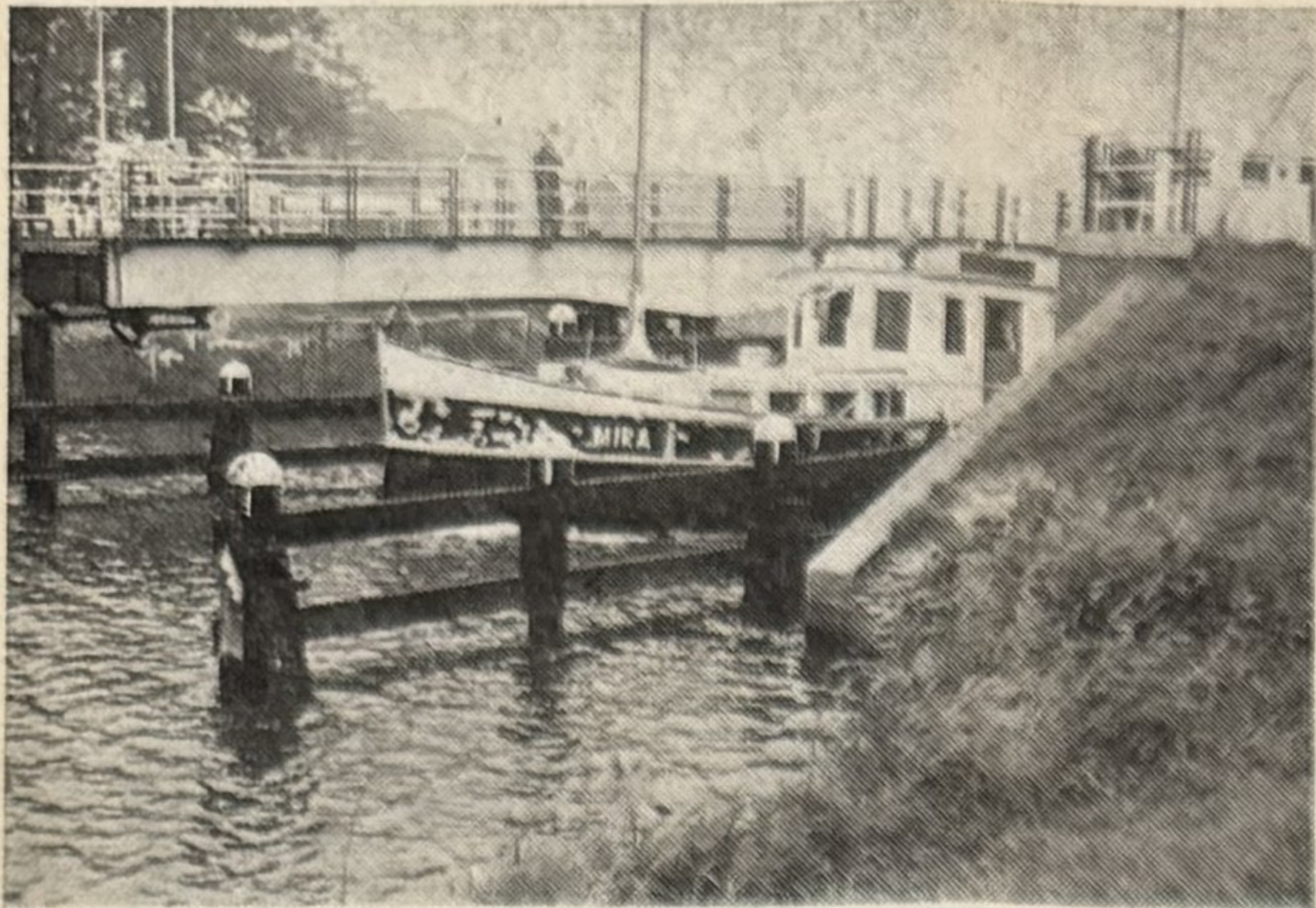

De draaibrug ter hoogte van Wierum, de zgn. „Wierumerschouw“. Vanaf deze brug geniet men van een prachtig uitzicht over het water en de groene weiden.

27

Tekst: J. RITTERSMA
Foto's: P. WERNEKINCK

Het stroomgebied van het Reitdiep

Wie "Noord-Groningen" zegt, denkt niet in de eerste plaats aan water. Toch wordt het groningerland door talrijke maren, vaarten, kanalen en andere wateren doorsneden. Voor de watersportliefhebbers liggen hier nog tal van mogelijkheden. Wanneer u in de gelegenheid bent om b.v. eens langs het Warffumermaar (tussen Warffum en Onderdendam) te rijden, of langs het Winsumerdiep tussen Onderdendam en Winsum, zult u genieten van de rustieke hoekjes en vergezichten. Ook rond de boorden van het Boterdiep en de vele andere maren zijn nog tal van karakteristieke plekjes te vinden. De compositie van zon-lucht water en land is bij tijd en wijle magnefiek: De waterkanten veelal begroeid met wuivende rietkragen, voedselzoekende waterhoentjes en andere watervogels, hier en daar een eenzame visser of het silhouet van een steenfabriek in het rimpelende water. Langs de oevers het grazende vee, in de verte enige boerenhoeven en machtige wolkenluchten. Karakteristieke bruggetjes, zo nu en dan een wegbeplanting of bomengroepen, rustig werkende boeren op hun uitgestrekte landerijen en in de verte het luiden van een torenklok. Ziedaar het groningerland bij uitstek, het Hogeland op zijn mooist!

Reitdiep

We willen u in de eerstkomende artikelen meenemen naar één der mooiste wateren die we kennen in het groningerland, n.l. het Reitdiep, beginnende in de stad Groningen zullen we het stroomdal van het Groninger- of Reitdiep en ook wel Hunze geheten, volgen tot waar het bij Zoutkamp in het Lauwersmeer uitmondt.

Met recht kunnen we spreken van "het stroomdal van het Reitdiep". Het Reitdiep is n.l. de oorspronkelijke benedenloop van de Drentse A en de Hunze (zie ook het artikel over Onderdendam).

Beide riviertjes stroomden om Groningen heen en ten noorden van de stad — even ten zuiden van de Adorp — n.l. bij Harsens, verenigden beide rivieren zich en gingen gezamenlijk als het Reitdiep naar de Lauwerszee en via de zgn. "Schlobach" stroomde de Hunze in de Waddenzee. Toen de stad Groningen behoefte kreeg aan een goede scheepvaartverbinding met de zee werd vanaf de stad tot Wierum 'n kanaal gegraven. Dit gedeelte noemde men het Loopende Diep. Het Loopende Diep liep tot aan de Grote Spilsluizen, tussen de Boteringe en de Ebbingebrug. Omdat het Reitdiep/Loopende Diep in open verbinding met de zee stond en dus tot aan de Spilsluizen eb en vloed merkbaar was, is de naamgeving "Loopende Diep" niet moeilijk te verklaren.

De Grote Spilsluizen vervielen toen in het jaar 1876 bij Zoutkamp de zeesluizen werden gebouwd en het Reitdiep aldus geen open verbinding met de zee meer had. Dat het Reitdiep van oorsprong een rivier is, is o.m. te zien aan de kronkelige loop en aan de door monniken aangebrachte bedijking. Verschillende bochten van het toentertijd nog "open" Reitdiep zijn in de loop der jaren afgesneden. In 1624 "DE SWALVE" ter hoogte van Oldehoeve; in 1628 "DE RAKEN" bij Wetsinge en Garnwerd; in 1661 het zgn. "ADORPER RAK".

In de loop der tijden zijn de meeste bochtafsnijdingen dichtgeslibd, zodat slechts eenvoudige tochten en sloten de vroegere loop enigszins markeren.

Voordat het Van Starckenborghkanaal werd gegraven, was er een schutsluis bij Wetsinge (bij Sauwerd). Toen was het Reitdiep vanwege de afsluiting bij Zoutkamp veranderd van rivier in kanaal. Nu bevindt zich de schutsluis bij Dorkwerd.

Zoals gezegd, had de stad veel belang bij een goede waterverbinding met zee. Zodoende werd het Reitdiep een drukbevaren scheepvaartroute. Er is een tijd geweest dat jaarlijks tussen de 5000 à 6000 schepen het Reitdiep doorvoeren.

Zo ging b.v. ook het scheepvaartverkeer tussen Schiermonnikoog en Groningen door het Reitdiep. Trouwens, de stad kreeg ook betere verbindingen met zee n.l. het Damsterdiep (1424) en het Eemskanaal (1870).

Stroomafwaarts

Dat was in grote lijnen de waterstaatskundige geschiedenis van het Reitdiep. Vanaf Groningen nemen we u mee door het prachtige stroomgebied van het Reitdiep of Hunze.

Even ten noorden van Paddepoel

Eén der oude boerderijen in de omgeving van Oostum. Een oplettende bezoeker zal er zeker nog meer ontdekken.

Nu de dagen steeds korter worden en de bomen hun bladeren laten vallen, wordt het zo langzamerhand weer tijd om de gezelligheid van de huiskamers weer op te zoeken. Deze gezelligheid wordt nog verhoogd wanneer de herfststormen over de vlakke landerijen razen, de bomen buigen onder het geweld van de aanstormende wind. Of wanneer in de winter het binnenshuis gezellig en behaaglijk warm kan zijn. Dit is ook weer de tijd, dat wij u weer meenemen op onze zwerftochten door 't groningerland. Tochten langs dorpen en kerken, door het platteland, langs de maren en vaarten. Bovendien hier en daar een terugblik in de historie.

Dit wordt dan het derde winterhalfjaar in successie, dat wij u op deze tochten mogen vergezellen. Blijkens de vele reacties die de redactie en schrijver — zelfs uit West-Duitsland — mochten ontvangen, vallen deze omzwervingen door het Groningerland wel in de smaak en zijn aldus mede 'n stimulans geweest de serie voort te zetten.

De kerk en terp van Oostum. De terp is reeds gedeeltelijk afgegraven, zoals duidelijk is te zien. „Het meest gefotografeerde kerkje“ wordt het wel eens genoemd.

aan de noordzijde van het Van Starckenborghkanaal, vinden we de oude benaming van de Hunze nog terug in de naamgeving van de boerderij "Hunzeoord". Langs deze boerderij volgen we de bochtige smalle weg naar het gehucht Wierum. Rechts van ons — in de richting Adorp — zien we een hoogte temidden der weilanden. We zijn nu vlak bij het punt waar de vroegere Hunze en de Drentse A samenkomen. De zoeven genoemde verhoging duidt op een plaats (nu alleen nog 'n boerderij) die hedentendage "Harsensbos" genoemd wordt. Vroeger kwam het voor onder de naam "Hersinghe" of "Hersenze" (wat mogelijk "opgaande grond zou kunnen betekenen).

Er stond een borg, die in 1732 werd afgebroken. In het land zijn de omtrekken van de oude borggrachten nog ten dele te reconstrueren. Harsens was een kerkdorpje waarvan de kapel in het jaar 1800 is gesloopt. De luidklok van deze afgebroken kapel hangt nog hedentendage in de torenspits van de Ned. Herv. kerk te Adorp.

Onderwijl rijden we door naar Wierum. Vroeger was Wierum een dorp. De kerk werd in 1828 afgebroken en er sindsdien nooit een nieuwe voor in de plaats gekomen; alleen het kerkhof is overgebleven. Het gehucht ligt op een deels afgegraven wierde. Het hoorde vroeger onder Aduard. Bekend is nog steeds het vroegere overzetveer over het Reitdiep ter hoogte van Wierum, de zgn. "Wierumerschouw" (Schouwepont). Nu bevindt zich ter plaatse een draaibrug over het Reitdiep. Trouwens, een groninger spreekt nooit en te nimmer van Wierumerschouw maar altijd over Wierumerschol. Staande op de Wierumerscholsterbrug genieten we van het prachtige uitzicht over het wa-

ter en de groene weiden, echter verstoord door de — pas aangelegde — hoogspanningsleidingen van het E. G.D.

In het noordwesten ligt Oostum, evenals Wierum, gelegen op 'n — he laas — deels afgegraven wierde. Het kerkje van Oostum mag zich er op beroemen het meest gefotografeerde en geschilderde kerkje van het groningerland te zijn. Het schilderachtig bouwwerk is dan ook bepaald "fotogeniek". 't Rechtgesloten kerkje heeft als bijzonderheid een dakbedekking met holle en bolle dakpannen (nonnen en monniken). Het oudste gedeelte dateert uit plm. 1300. De noord-zuid gerichte zadeldakten is waarschijnlijk in de 14e eeuw gebouwd. Ook het dorpje Oostum verdient de naam "dorp" nauwelijks: het bestaat slechts uit enkele huizen en een boerderij.

Eigenlijk jammer, dat al die kleine groninger dorpen hun bestaansrecht praktisch verloren hebben. Toen er "nog meer leven in de brouwerij was", moeten die dorpjes veel gezelliger zijn geweest. Het dorpsleven vormde in menig opzicht een eenheid: één kerk, één school en buurhulp door de kluchten. Deze eenheid is door de loop der tijden ach-

terhaald. Het toenemende verkeer (dus de relaties tussen de dorpen onderling), de kerkelijke en politieke verdeeldheid is hier mede debet aan.

Een nadeel van het vroegere dorpsleven was echter, dat men niet geheel vrij in zijn doen en laten was. Het door de dichters veelal geprezen "vrije dorpsleven" is een fabel. Iedereen lette op iedereen; als men 's avonds de (petroleum)lamp aanstak, werden eerst alle blinden en gordijnen gesloten. Niemand van de burens of voorbijgangers mocht zien wie er op bezoek was en wat er in de kamer gebeurde.

Een vreemdheid en vooral (Joodse) kooplui werden nieuwsgierig en argwanend nagekeken. De kinderen op straat rijmde:

„Joppie, Joppie Jude
Wat hest doar in dien zak?
'n Vlessie jannever
En 'n sloatje tabak.“

Nee, zo is het dorpsleven nu niet meer. Het zal u niet meer overkomen, wat het volgende rijmpje meermoreert:

„As ie mit 't wicht deur Vaalg*) hen gaan,
Komt veur elk glas 'n kop
En ogen as theeschuddels stoan
In 't hoar doar bovenop.
En kniep'n ie 't wicht es goud ien aarm,
Den moaken ze der groot allaarm.
Ol luuchies roupen en kloagen:
„Hou duurt zoo'n slongel 't woagen!“

*) Vaalg of Valge is van origine een hoge kleistreek bij een dorp. Nu is het ook wel een straat- of dorpsgedeelte. Men woont in de Vaalg.